

XALQ PEDAGOGIKASIDA USTOZ-SHOGIRD TIZIMI

Rabiyeva Farangiz Abduraxim qizi

UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND FUTURE TECHNOLOGIES

Pedagogika-psixologiya yo'nalishi 2 - bosqich talabasi.

ANNOTATSIYA: Quyidagi maqolada xalq pedagogikasida qadimdan mavjud bo'lgan ustoz-shogird tizimi, uning afzallik tomonlari, ustoz ko'rgan yoshlarning boshqalardan ajralib turadigan xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Shuningdek, ustoz va uning shogirdi oldidagi burch va majburiyatlari, qadimgi ustoz-shogird tizimi hamda uning zamonaviy talqini orasidagi tafovutlar haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ustoz-shogird tizimi, an'analar, kasbiy mahorat, ma'naviy-ma'rifiy salohiyat, tarbiya, puxtalik.

ABSTRACT: The following article provides detailed information about the mentor-disciple system, which has existed since ancient times in folk pedagogy, its advantages, and the distinguishing characteristics of mentored youth. Also, the duties and responsibilities of the master and his disciple, the differences between the ancient master-disciple system and its modern interpretation are discussed.

Key words: teacher-disciple system, traditions, professional skills, spiritual and educational potential, education, thoroughness.

АННОТАЦИЯ: В следующей статье представлена подробная информация о системе наставник-ученик, существующей с древних времен в народной педагогике, ее преимуществах и отличительных особенностях наставнической молодежи. Также обсуждаются обязанности и ответственность мастера и его ученика, отличия древней системы мастер-ученик от ее современной интерпретации.

Ключевые слова: система учитель-ученик, традиции, профессиональные навыки, духовно-воспитательный потенциал, образование, основательность.

KIRISH

Qadimdan xalqimiz orasida mavjud bo'lgan eng muhim an'analardan bir bu "Ustoz-shogird" an'anasidir. Hozirgi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan, balki sayqallanib yanada ko'proq ahamiyat kasb etayotgan bu tizim yoshlarni tarbiyalashda juda katta ro'l o'ynaydi. "Ustoz- shogird" an'analari - yoshlarda kasbiy mahoratni tarbiyalash, ularning ma'naviy-ma'rifiy salohiyatini oshirish, izlanish, ijod qilish, bir so'z bilan aytganda, har tomonlama yetuk shaxsni shakllantirishda o'ziga xos tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi bilan katta ahamiyat kasb etadi. Yana bir xarakterli jihati shundaki, undan foydalanish natijasida ta'lim oluvchida o'z imkoniyatlariga ishonch, vaziyatni to'g'ri baholash hamda irodaviy sifatlar shakllanadi, qolaversa, talabaning ijtimoiy faolligi ustozlar nazoratida bo'ladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ustozning eng buyuk burchi - yurt ravnaqiga o'zining munosib hissasini qo'sha oladigan, aql-idrokli, faxm-farosatli va qobiliyatli shogirdlar tayyorlashdan iborat. Ustoz yaxshi shogird tayyorlash uchun avvalo uning o'zi kasbiy salohiyatli, ma'naviy barkamol, keng dunyoqarash va sog'lom fikrga ega bo'lishi lozim. Qadimdan ustoz-shogirdlik an'analarda ustoz nafaqat shogirdiga yo'l- yo'riq, ko'rsatma beribgina qolmay, o'z navbatida, ularni mustaqil faoliyatga tayyorlagan hamda o'zidan keyin ish-tajribani, bilim va mahoratni avloddan- avlodga o'tishiga imkoniyat yaratgan. Ustoz-shogird an'analarda quyidagi pedagogik tamoyillar muhim o'rin tutadi:

- onglilik va faollik, ya'ni egallayotgan u yoki bu faoliyatning o'ziga xos jihatlari, mohiyatini ongli tarzda to'liq anglab yetish, uning istiqboli va ravnaqi yo'lida faollik bilan harakat qilish;
- ilm-fanning sir-asrorlarini egallashda puxtalik;
- ta'lim-tarbiyaning turmush, hayot bilan chambarchas bog'liqligini inobatga olish;
- mutaqillikka, ijodiy izlanishga yo'naltirib borishda nazariy bilimlarning amaliyot bilan bog'liqligini hisobga olish;

- uqitish, tarbiyalash mazmuni va shogirdlik bosqichlarining izchillik bilan belgilab qo'yilgan anik mantiqiy tartibga ega bo'lishi;
- shogirdning yosh va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish.

Demak, uzluksiz ta'lim tizimida "Ustoz-shogird" an'analaridan foydalanish ko'zlangan samarani beradi. Pedagogik ta'limot g'oyalariga ko'ra amaliy ko'nikma va malakalar bevosita tinimsiz o'z ustida ishlash va orkali shakllanadi. "Ustoz-shogird" an'anasi esa o'quvchilar, talaba- yoshlar hamda yosh pedagoglarda ijodiy izlanishni vujudga keltirishi, pedagogik faoliyat jarayonida ularning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda yondashishi, shogirdagi iqtidorni yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishi bilan ahamiyatlidir. Bu kabi holatlar yoshlarda nafaqat o'z kasbiga mas'uliyat bilan yondashish, balki kattaga hurmat, o'z kasbiga sadoqat, milliy qadriyatlarni e'zozlash kabi ma'naviy-axloqiy sifatlarni ham tarbiyalaydi. Farzand tarbiyasida sharqona, qadimiy ajdodlar urf-odatlarini, an'analari, axloq-odob qoidalariga amal qilishda. xalqimizning milliy tarbiya tizimidan unumli foydalanishga alohida e'tibor berish va bu borada ustozlar o'z kuchi, aql-zakovotini ayamasliklari lozim. Hayotda yozilmagan, ammo unga amal qilinmasa, xunuk oqibatlariga olib keladigan qonunlar bor. Shulardan biri ustoz va shogirdlik munosabatlaridir. Xalq orasida ustoz va shogirdlik odobi, qadriyati, muloqot shartlari ana shunday yozilmagan qonunlar shaklida qadim yillardan buyon yashab, kamolga yetib, rivojlanib kelmoqda. Biron bir kasb egasi yo'qki, u ustoz ko'rib kamolga yetmagan bo'lsin. Ustoz va shogirdlik rishtalari juda nozik bo'lib, sal qaltis harakat qilinsa, uzilishi, keyin ulanganda ham tugun qolishi mumkin. Ana shunday hol yuz bermasligi uchun, avvalo, shogird ustoziga cheksiz mehr qo'yishi, ishonishi, uning har bir so'zi, xatti-harakatini tushunishi, unga rioya qilishi shart. Shogird ustozidan o'rganganlarini maromiga yetkazib, mustaqil ish boshlashdan oldin ustozini rozi qilib, duosini olishi ham odat tusiga kirgan. Duo olmagan shogirdlarning esa kosasi oqarmagan, biri ikki bo'lmagan. Rozilik olish ko'ngil obodligini ta'minlashdir. Shogirdidan ko'ngli to'lgan ustozgina unga chin dildan fотиha beradi. Xalqimiz «Ustoz ko'rmagan shogird - har maqomga yo'rg'alar» degan hikmatli iborani bejiz to'qimagan. Sharq xalqlarida ilm o'rgatuvchilar va ustozlarga

nisbatan izzat-hurmatda bo'lish farzandlar ongiga singdirilgan. Sharqona odob doirasida ustozni o'z otasidek ulug'lanishi, uni hurmtini saqlash, ustoz ham o'z navbatida shogirdini o'z farzandidek ko'rib, unga o'z hunari yoki kasbi sirlarni o'rgatishi bilan birga tarbiya, odob-axloqdan ham saboq bergan. Ma'lumki, oliy o'quv yurtlarida bo'lg'usi mutaxassis o'qituvchilarga tarbiyaviy ta'sir qiluvchi ustoz-shogird an'analari tajribasi amaliy tasdiqlangan omil sifatida ifodalanadi. Tez sur'atda ilmiy-texnik rivojlanish jarayonini amalga oshirilib borishi natijasida ta'lim jarayonining qirralari mukammallashib borayotganligi, ularning tizimiga yangi pedagogik texnologiyalarni, innovatsion uslublarni keng doirada kirib kelishi kabi hollar bo'lg'usi mutaxassislarni kasbiy taalluqliligi masalalarni aniqlash, ularga o'z vaqtida yordam berish kabi masalalarga e'tibor qaratish, ustoz-shogirdlik an'analardan o'rinli foydalanish zarurligini keltirib chiqarmoqda.

XULOSALAR

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, bugungi kunda yosh mutaxassislarni har tomonlama shakllantirishga e'tibor avvalgiga nisbatan tezlashtirish ehtiyoji zamon talabiga aylandi, ularni kasbiy faoliyatini oshirishga qaratilmoqda. Mustaqillik sharofati tufayli ustoz-shogird an'alarini yanada rivojlantirishning asosiy vazifalardan biri mustaqil O'zbekistonni rivojlantirishga asos bo'ladigan yangi ta'lim tizimining tashkil etilishidir. Mustaqillik sharofati tufayli ustoz-shogird an'alarini yanada rivojlantirishning asosiy vazifalardan biri mustaqil O'zbekistonni rivojlantirishga asos bo'ladigan yangi ta'lim tizimining tashkil etilishidir.

ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.

3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.